

Vennskap er et av de ord som vi sjelden definerer, men som har opptatt mennesket til alle tider.

Aristoteles definerte hva han mente med vennskap. Vårt eget Håvamål har en rekke strofer om både hva vennskap er og hva det ikke er. I de fleste kulturer finnes det ordtak og ordspill om vennskap.

Vi skal forsøke å fange noe av vennskapets karakter ved hjelp av tre gamle tekster.

Jobs bok

[Jobs bok](#) er et av verdens eldste og mest berømte diktverk. Det kan være opp mot 2 700 år gammelt. I tillegg til å drøfte en rekke eksistensielle spørsmål som hvor vi kommer fra og hvor vi går hen, tar boken indirekte opp spørsmålet om vennskap.

[Job](#) er en rik mann med alle datidens artefakter på å være vellykket. Så kommer «den onde tid» hvor Job mister alt, og nesten livet. I denne ulykken og fornedrelsen kommer Jobs tre venner til ham. De har hørt om hans ulykke. «De ble enige om at de skulle gå til Job og vise ham sin medkjensle og trøste ham» (kap. 2, v. 11).

Etter hvert blir de Jobs samtalepartnere i hans elendighet.

Fra teksten kan vi utlede at vennen oppsøker Job når han har det vanskelig. De er altså motgangsvener og ikke bare medgangsvener. Medgangsvener har nok Job hatt mange av mens han var rik og vellykket. Motgangsvennene kom på eget initiativ da ulykken rammet Job. De satt sammen med ham i syv dager og syv netter og de viste ham hva vi vil kalle empati.

I Jobs bok finner vi altså en type vennskap som holder selv i de største vanskeligheter. Dette vennskapet gir også Job anledning til å prøve ut sine tanker om livets mål og mening. Skulle vi sette noen merkelapper på denne type vennskap må det være at det er [altruistisk](#) og gir anledning til refleksjon.

Motsatsen til dette er det egoistiske og overflatiske vennskap; et vennskap som ikke holder prøver og kun lever i medgang.

Aristoteles' etikk

I boken «Den nikomakiske etikk» drøfter [Aristoteles](#) (384 - 322 f. Kr.) hva vennskap er. Han sier at kjærlighet og vennskap har likhetstrekk, men er åpenbart også forskjellige. Vi bør her huske på at Platon hadde definert tre former for kjærlighet hvor kjærligheten ikke bare var forbeholdt den erotiske tiltrekning mellom mann og kvinne. Kjærlighetsbegrepet i den greske antikk er ganske mye mer omfattende.

Om vennskap og kjærlighet sier Aristoteles: «Kjærlighet later til å være en sinnsbevegelse, vennskapet en holdning.» Men vennskap er ikke én ting ifølge Aristoteles. Han deler vennskapet i tre former som preges av forskjellige trekk. Den første vennskapstype er preget av nytte.

«De som er venner på grunn av det nyttige, elsker ikke hverandre for deres egen skyld, men på grunn av et gode de kan oppnå av hverandre.»

Og Aristoteles fortsetter: «For når de ikke lenger er behagelige eller nyttige for hverandre, slutter de å være venner.»

Den andre vennskapstype er preget av nytelse. Her bruker Aristoteles begrepet nytelse ganske omfattende, noe i retning av behagelig og godt. Han eksemplifiserer det på denne måten: «For det er ikke på grunn av deres beskaffenhet vi gleder oss over de slagferdige, men fordi de behager oss.» Begge disse vennskapstypene kan vi kalle for egoistiske. De søker nemlig hele tiden sitt eget. Aristoteles oppsummerer begge disse formene på denne måten: «De som er venner på grunn av det nyttige, er glad i den andre ut fra den fordel de selv kan ha. Og de som er venner på grunn av nytelsen, er det ut fra den nytelsen de selv får.»

Den tredje vennskapstype er varig og bygger på kvaliteter og holdninger hos dem som inngår vennskap. I Aristoteles formuleringer kan vi godt kalle dette for det gode vennskap. Han sier om dette: «Vennskapet mellom mennesker som er gode og like i dyd, er fullkomment. For slike ønsker hverandre godt i samme grad som de selv er gode, og de er gode i og for seg. De som ønsker sine venner godt for vennenes egen skyld, er i høyeste grad venner. For de har denne innstilling ut fra seg selv, og ikke tilfeldig.» Dette er et [altruistisk](#) og varig vennskap som ikke baserer seg på snevre nytte- og nytelseshensyn.

Aristoteles peker også på at gode vennskap krever tid og tilpasning. Det er med andre ord en langsomt voksende plante. Han skiller derfor mellom ønsket om vennskap og vennskapet selv: «For et ønske om vennskap kommer raskt, men ikke vennskapet selv.»

Håvamål

Med sine (minst) 164 strofer har [Håvamål](#) noe å si om mange livsområder. Så mye reflektert etikk er det vel ikke å finne i dette, men mer pragmatisk og til del kynisk livsvisdom.

Om vennskap sier strofe 44:

Hør, har du en venn
og tror vel om ham,
og vil du ha gang av vennen,
bland ditt sinn med ham
og send ham gaver
og søk ham ofte opp.

Det kyniske kommer frem i strofe 45:

Har du en annen,
som du ikke tror,
og vil utnytte ham tross alt;
fagert skal du tale
men falsk mene,
lønn ham med løgn for svik.

At det gjaldt å velge side i livet kommer frem i strofe 43:

For vennen sin
skal en være venn,
for ham og hans venn,
men for uvenns venn
skal ingen mann
noen gang være venn.

Det virker som om det er nytte og nyttesperspektivet som står sterkt i vår norrøne kulturarvs forståelse av vennskap, mens det altruistiske og genuine vennskap er fraværende. Men også i vår gamle litteratur har vi et altruistisk vennskap som tegnes i [Njåls saga](#) mellom vennene Njål og Gunnar på Lidarende.

Begrepsavgrensninger

Ulike tiltrekninger mellom mennesker har eksistert til alle tider. Vennskap er en slik tiltrekning mellom to mennesker. Denne tiltrekning har vi sett kan være av forskjellig karakter og forskjellig motivert. La oss se på noen ytterpunkter:

- kortvarig eller livsvarig
- egoistisk eller altruistisk
- ensidig eller mangesidig
- overflatisk eller reflektert.

I et kortvarig, egoistisk, ensidig og overflatisk «vennskap» er vel bruk av ordet vennskap ganske malplassert. Derimot har et vennskap som er varig, altruistisk, mangesidig og reflekterende nesten ideelle overtoner.

Men skal man danne vennskap, bør man være klar over at disse ytterpunktene finnes.

Vår bruk av adjektiver i forbindelse med vennskap har åpenbart også en funksjon i å rydde opp i ulike typer vennskap. Medgangsvener og motgangsvener gir klare føringer på hva vennskapet inneholder. Mange har en noe romantisk holdning til begrepet barndomsvenn, selv om det sjelden betyr noe mer enn at man vokste opp

på samme sted. Men en barndomsvenn kan selvfølgelig utvikle seg til noe mer og eksempelvis danne grunnlag for et livsvarig vennskap.

Begrepet vennskap benyttes også som synonym til kollega, bekjent, en mer tilfeldig kontakt og eksempelvis omgangsvenner. I slike sammenhenger kan det tilsløre den egentlige relasjon. Om man har gode relasjoner til sine kolleger, er det på ingen måte gitt at de blir ens venner. Om man møtes i selskapslivet, behøver kontakten overhode ikke ha noe med vennskap å gjøre.

Selvrefleksjon

Når man fordyper seg i begrepet vennskap, bør vel dette føre til noe, blant annet selvrefleksjon. Mange går hele livet uten å spørre seg hvem de er, hva de gjør og hvorfor de gjør det.

Manglende selvrefleksjon fører til manglende selverkjennelse. Når det gjelder gode relasjoner som vennskap må selvrefleksjonen gi dem innhold. Disse spørsmål er en vei til dette:

- Hvem er mine venner og hvorfor?
- Hva slags vennskap tilbyr jeg mine venner?
- Hva mener jeg med vennskap og hvordan avgrenser jeg dette?
- Hva investerer jeg i mine vennskap?

Det lønner seg å være ærlig overfor seg selv. Vennskap er en langsomt voksende plante. Det er forskjell på å ønske seg et vennskap og å oppleve et vennskap.

Tidligere LO-formann Tor Aspengren sa i et intervju med Aftenposten følgende som vi bør merke oss:

«Jeg har tusenvis av bekjente, men jeg har ingen venn.»

Det er kanskje ikke et utsagn vi ønsker å gjenta når sannhetens øyeblikk kommer.

Tekst: Kjell-Henrik Hendrichs

Kilder:

- [Jobs bok](#) i Det Gamle Testamentet
- [Aristoteles](#): Etikk, Gyldendal Fakkell 1999
- [Edda](#) dikt. Oversatt av Ludvig Holm Olsen. Cappelen 1985